

water & forestry

Department:
Water Affairs and Forestry
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

TOKUMENTE YA BOBEDI
YA GO NYAKA DITSHWAOTSHWAO:
OKTOBORO 2007 -
EIA LEGATO KATOLOGANO

PROTŠEKE YA TŠWETŠOPELE YA MEETSE A NOKA YE KGOLO YA LETABA (GLeWaP)

Environmental Impact Assessment

(DEAT Ref No: 12/12/20/978)

**KAKARETŠO YA
SETHALWA SA PEGO YA
KATOLOGANO**

ILISO CONSULTING
Engineers Project Managers

ILISO Consulting (Pty) Ltd
P O Box 68735,
Highveld, 0169
Tel (012) 665 3602
Fax (012) 665 1886

OKTOBORO 2007

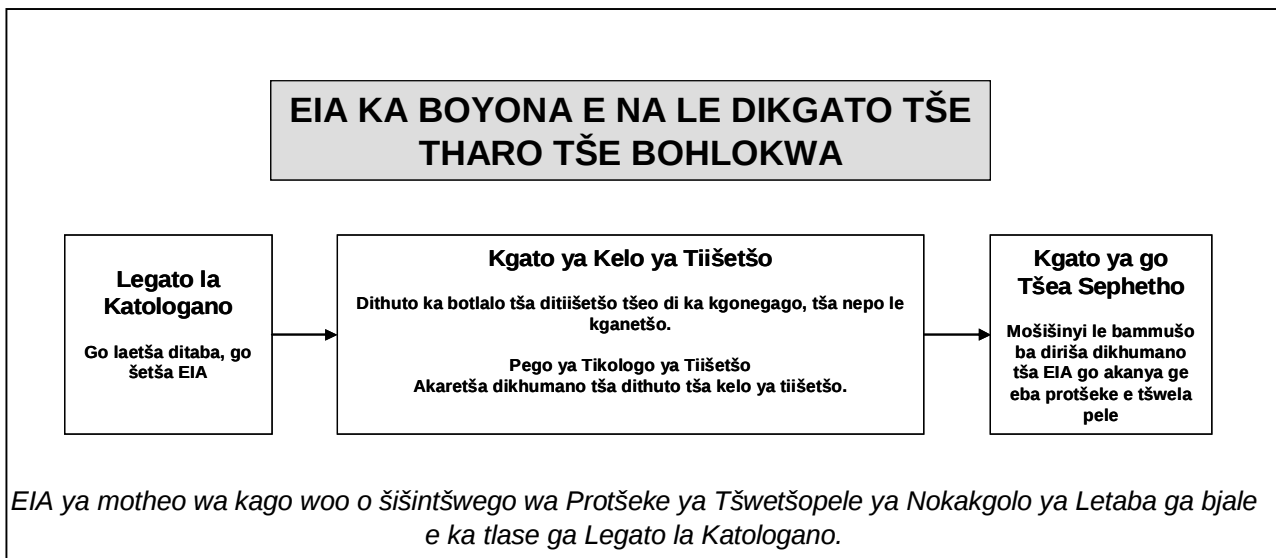
MAIKEMISETŠO A TOKUMENTE

Kgoro ya Merero ya Meetse le Dithokgwa (DWAF) e gare e dira Kelo ya Tiišetšo ya Tikologo (EIA) go nyakišiša kgonagalo ya tikologo ya go godiša Letamo la Tzaneen, kago ya letamo la polokelo ka gare ga Noka ye Kgolo ya Letaba le motheo wa meetse a mantši ao a amantšwego (diphaephe, diteišene tša dipompi le matangwana) ka go Profense ya Limpopo. EIA e dirwa ke ILISO Consulting (makala a sethekiniki) le Zitholele Consulting gomme di fana ka thekgo ya botšekarolo bja setšhaba. EIA e dirwa go ya ka Melawana ya EIA ka tlase ga Karolo 24(5) ya Molao wa Bosetšhaba wa Taolo ya Tikologo (NEMA), (Molao wa 107 wa 1998) go ya ka moo o fetošitšwego ka gare ga Tsebišo ya Mmušo R385, 386, 387 – Kuranta ya Mmušo ya 28753 ya 21 Aporele 2006.

EIA e swanetše go bontšha bammušo le mošišinyi gore ditlamorago tša dipheho tša bona di tla ba go ya ka mabaka a tikologo, ekonomi le leago. EIA e bopša ka magato a go fapafapana, gomme legato la pele leo le go bohlokwa ke Legato la Katologano. Le ke legato leo mo go lona ditaba tše bohlokwa tšeo di amanago le protšeke di katologanywago gape di laetšwago ka lenaneo gore ditsebi tša sethekniki di kgone go diella ka legato leo le latelago la EIA, go ya ka Legato la Kelo ya Tiišetšo.

Go ya ka Melawana ya NEMA, Mekgatlo yeo e nago le Kgahlego le yeo e Angwago (maloko a setšhaba, bašišinyi ba tšwetšopele, ditsebi tša sethekniki le bammušo) ba swanetše ba hwetše sebaka sa go kgonthiša gore ditaba ka moka tšeo go boletšwego ka tšona nakong ya Katologano di swerwe, di kwešišitšwe gape di amogetšwe ka gare ga dinyakišišo. Se ke maikemišetšo a magolo a Sethalwa sa Pego ya Katologano gomme Pego ya yona ya Kakaretšo yeo e tla ba go gona go fiwa ditshwaotshwao go tloga ka Laboraro la 3 Oktoboro 2007 go fihla ka Laboraro, 31 Oktoboro 2007.

Ka morago ga nako ya ditshwaotshwao tša setšhaba, Pego ya Mafelelo a Katologano e tla romelwa go bammušo ba tikologo, Kgoro ya bosetšhaba ya Merero ya Tikolog le Boeti (DEAT) bao ka go dirišana le Kgoro ya Limpopo ya Matlotlo le Tšwetšopele ya Ekonomi, e tla lebelela dikhumano. DEAT e tla re ka morago ga moo ya lebelela katologo gore e akaretšwe ke Dithuto tša Botsebi, ka morago ga moo EIA e tla tšwela pele ka kgato yeo e latelago.

DITSHWAOTSHWAO TŠA GAGO GODIMO SETHALA SA PEGO YA KATOLOGANO LE KAKARETŠO YA YONA

Sethalwa sa Pego ya Katologano le/goba Kakaretšo ya yona e šetšwe e phatlaladitšwe go batho ka moka boa ba kgopetšego khopi ka go fetola lengwalo la Setemere 2007 leo le tsebagaditšego go ba gona ga dipego go fa ditshwaotshwao. Dikhopi tša pego ka botlalo le tšona di gona mafelong a setšhaba go lefelo la protšeke (bona letlakala iii le iv)

Mekgwa yeo e latelago ya poeletšo ya setšhaba ya Sethalwa sa Pego ya Katologano le Kakaretšo ya yona e gona:

- Letlakala la go phetha ditshwaotshwao le gona ka gare ga dipego
- Ditlhagišo tša koketšo tšeo di ngwadilwego
- Ditshwaotshwao ka emeile, fekese goba mogala
- Ditshwaotshwao mo nakong ya dikopano tše pedi tša setšhaba go rerišana ka ga diteng tša Sethalwa sa Pego ya Katologano, ka tsela yeo e latelago:

Matšatšikgwedi le dinako	Mafelo
Labohlano, 12 Oktoboro 2007 go tloga ka 08:30 – 13:00	Tzaneen Lodge
Mokibelo, 13 October 2007 go tloga ka 08:30 –13:00	Senthara ya Runnymede Thusong, nageng ya Nwamitwa

TŠATŠIKGWEDI LA GO ROMELA TOKUMENTE

Laboraro, 31 Oktoboro 2007, go ya go kantoro ya botšeakarolo bja setšhaba:

Anelle Odendaal / Wilheminah Mosupye, Zitholele Consulting

P O Box 6002, Halfway House, 1685

MOGALA: (011) 254-4855/4905, FEKESE: (011) 805-2100

Emeile: aodendaal@zitholele.co.za or wmosupye@zitholele.co.za

MAFELO A SETŠHABA AO MO GO WONA GO KA HWETŠWAGO KAROLO KA BOTLALO YA PEGO YA SETHALWA SA KATOLOGANO

Toropop/lefelo/selete	Lefelo	Motho yoo go ka ikopanywago le yena	Mogala
Lefelo la Mokwakwaela, Letaba	Senthara ya Setšhaba ya Maikemišetšomantši ya Mokwakwaela	Mna Shilubane	082-453 3774
Lefelo la Sekgosese, Duiwelskloof, Letaba	Senthara ya Setšhaba ya Maikemišetšomantši ya Sekgosese	Mna MC Tshamamo	083 289 7955
Lefelo la Modjadjiskloof, Letaba	Mmasepala wa Selegae wa Greater Letaba	Mohu H Kruger	(015) 309-9246/7
Letaba region	Kgoro ya Merero ya Meetse le Dithokgwa	Ms Morongwa Mbhalati	(076) 931 6177
Lefelo laTzaneen, Senthara ya Toropokgolo	Mmasepala wa Selegae wa Greater Tzaneen	Hlogo ya Lefapha:Botšeakarolo bja	(015) 307 8000

Toropop/lefelo/selete	Lefelo	Motho yoo go ka ikopanywago le yena	Mogala
	Mmila wa Agatha Street, Senthara ya Civic, Tzaneen	Setšhaba: Mna Moroka Molale Hlogo ya Lefapha: Kgokagano: Mna ZS Mkhathswa	
Naga ya Shilubane, Tzaneen	Senthara ya Thusong ya Setšhaba ya Maikemišetšontši ya Vula	Hlogo ya Lefapha: Botšeakarolo bja Setšhaba: Mna Moroka Molale Hlogo ya Lefapha: Kgokagano: Mna ZS Mkhathswa	(015) 307 8000
Tzaneen	Bokgobapuku bja Setšhaba bja Tzaneen	HLOGO YA LEFAPHA: Public Participation: Mna Moroka Molale HLOGO YA LEFAPHA Kgokagano: Mna ZS Mkhathswa	(015) 307 8000
Lefelo la Letsitele	Bokgobapuku bja Setšhaba bja Letsitele	HLOGO YA LEFAPHA Botšeakarolo bja Setšhaba: Mna Moroka Molale HLOGO YA LEFAPHA Kgokagano: Mna ZS Mkhathswa	(015) 307 8000
Haenertzburg	Haenertzburg Public Library, Mare Street, Community Centre	Mišana Minnie de Villiers	(015) 276 4707
Tzaneen area, Letsitele	Agri Letaba	Mna Louis van Rooyen	(015) 345 1817
Tzaneen	Dikantoro tša Kamano ya Badiriši ba Meetse a Groot Letaba	Mna Jurg Venter	(015) 307 2651
Tzaneen	Kgoro ya Merero ya Meetse le Dithokgwa	Mna Jakkie Venter/ Mna Isaac Nyatlo	(015) 307 3627/ 8600
Naga ya Khopo, Tzaneen	Senthara ya Lesedi Thusong	HLOGO YA LEFAPHA: Botšeakarolo bja Setšhaba: Mna Moroka Molale HLOGO YA LEFAPHA Kgokagano: Mna ZS Mkhathswa	(015) 307 8000
Naga ya Xihoko, Tzaneen	Senthara ya Setšhaba ya Maikemišetšomantši ya Xihoko	HLOGO YA LEFAPHA: Public Participation: Mna Moroka Molale HLOGO YA LEFAPHA Kgokagano: Mna ZS Mkhathswa	(015) 307 8000
Naga ya Nwamitwa, Tzaneen	Kantoro ya Setšo ya Valoyi	HLOGO YA LEFAPHA: Botšeakarolo bja Setšhaba: Mna Moroka Molale HLOGO YA LEFAPHA Kgokagano: Mna ZS Mkhathswa	(015) 307 8000
Naga ya Nwamitwa, Tzaneen	Kantoro ya Setšo ya Nwamitwa	HLOGO YA LEFAPHA: Botšeakarolo bja Setšhaba: Mna Moroka Molale HLOGO YA LEFAPHA Kgokagano: Mna ZS Mkhathswa	(015) 307 8000
Nkowankowa, Tzaneen	Senthara ya Setšhaba ya Maikemišetšomantši ya Nkowankowa, Nkowankowa	HLOGO YA LEFAPHA: Public Participation: Mna Moroka Molale HLOGO YA LEFAPHA Kgokagano: Mna ZS Mkhathswa	(015) 307 8000
Naga ya Relela, Tzaneen	Senthara ya Setšhaba ya Maikemišetšomantši ya Relela	HLOGO YA LEFAPHA: Botšeakarolo bja Setšhaba: Mna Moroka Molale HLOGO YA LEFAPHA Kgokagano:	(015) 307 8000

Toropop/lefelo/selete	Lefelo	Motho yoo go ka ikopanywago le yena	Mogala
		Mna ZS Mkhathswa	
Naga ya Dzumeri, Giyani	Sentthara ya Setšhaba ya Dzumeri	Kantoro ya Molaodi wa Mmasepala	(015) 812 5233
Giyani	Masepala wa Selegae wa Greater Giyani	Kantoro ya Molaodi wa Mmasepala	(015) 812 5233
Giyani, Selete sa Mopani	Mmasepala wa Selete wa Mopani	Kantoro ya Molaodi wa Mmasepala	(015) 811 5500
Giyani, Selete sa Mopani	Kgoro ya Merero ya Meetse le Dithokgwa	Mnas Matsie Molapisane	(015) 812 0090
Phalaborwa	Mmasepala wa Selegae wa Ba-Phalaborwa	Mtšana Riana Smit	(015) 780 6302
Namakgale, Phalaborwa	Seteišene sa Maphodisa sa Namakgale Mmila wa Calvin Ngobeni, go lebana le Bodulo bja Sediba gape kgauswi le dikantoro tša maseterata	Mokomišinare wa Seteišene	(015) 769 1530
Polokwane	Kgoro ya Merero ya Meetse le Dithokgwa	Mtšana Sarah Mamabolo/ Moh Leah Matlala	(015) 290 1444

Kamogelo ya botšeakarolo bja Mekgatlo yeo e nago le Kgahlego le yeo e Amegago (I&Aps)

Bontši bja I&Aps bo tšere karolo mo nakong ya tshepetšo ya EIA ka go tsenela dikopano, le ka go tšea nako ya go lokiša ditlhagišo. I&Aps di fane ka tsebo ya selegae, tshedimošo ya dithuto tše di fetilego tšeo di dirilwego lefelong le. Bontši gape bo fane ka madulo ka malapeng le ka dikantorong tša bona go maloko a sehlopha sa EIA, gape ba ba bontšha naga. Sehlopha sa EIA se rata go fetiša maikutlo a bona a kamogelo go maitapišo ka moka ao a tšerego ke I&Aps.

DITENG TŠA LENANEO

1	MATSENO	1
1.1	Boithekgo	1
1.2	Tshepetšo ya tumelelo ya Tikologo.....	1
2	KHUETŠO YA PROTŠEKE	1
3	TLHALOŠO YA PROTŠEKE	2
3.1	Dikarolwana tša go hloka motheo	2
3.2	Dikarolwana tša motheo wa protšeke	2
4	DITŠHIELANO	4
4.1	Kgetho ya go Se dire Selo	4
4.2	Go bea Dimela tša Tlhago sebakeng sa Kagodikgwa ya Kgwebo.....	5
4.3	Go fetšiša Thekišontle ya Meetse go Mokoti wa Noka ya Mabu.....	5
4.4	Kaonafatša Tirišo ye Botse ya Meetse a Nošetšo	5
4.5	Fokotša Dikabelo tša Nošetšo	5
4.6	Taolo ya Tahlegelo ya Meetse: Ka gae le Intasteri.....	5
4.7	Hlola polokelo ye nngwe ya koketšo	5
5	TLHALOŠO YA TIKOLOGO YEO E AMOGELAGO	5
5.1	Lefelo	5
5.2	Thutaswika, Mabu le Popego.....	6
5.3	Meetse a Lebato le Boleng	6
5.4	Ekolotši.....	6
5.5	Ditshepetšo tša Dipalopalo	6
5.6	Seemotikologo sa Ekonomi	6
5.7	MEŠOMO YA TIRIŠO YA NAGA.....	6
6	KATOLOGANO YA TIKOLOGO.....	6
6.1	Tshepetšo ya sethekniki	6
6.2	Tshepetšo ya botšeakaro bja setšhaba.....	7
7	DITABA LE DIABE TŠEO DI KA TŠWELELAGO	8
8	THULAGANYO YA THUTO YA KELO YA SEABE	9
9	LENANEO LE DIKGATO TŠE DI LATELAGO	9

1 MATSENO

1.1 Boithekgo

Ka 1998, DWAF e ile ya phetha kelo ya dikgetho tša go fapafapana go kaonafatša taolo ya meetse a tšwetšopele ya leago le ekonomi go Noka ya Letaba ye Kgolo. E sa le go lemogwa gore methopo ya meetse a Noka ya Letaba ye Kgolo e šetše e imelwa ke mošomo, ditšhielano tše ntši di ile tša šetšwa go kaonafatša maemo ao a lego gona go dinyakwa tše di golago karolong ya tirišo ya meetse ka gae, phokotšego go maemo a poloko ya ekolotši ya noka le koketšego ya tlhaelelo go karolo ya nošetšo.

Thuto ya bokgono e laeditše gore dinolofatši tša polokelo di tla fana ka tharollo yeo e tla swarelelwago go mathata a methopo ya meetse. Go fihla ga bjale, mafelo a mantši a go fapana a ditšhielano tša polokelo di šetše di hlahlobilwe. Dipelo tša dinyakišišo tše di ile tša lebiša go ditšhišinyo tša gore kago ya letamo le leswa go la Nwamitwa e setšwe gammogo le dinamolo tše di kaonafaditšwego tša taolo ya meetse. Phagamišo ya Letamo la Tzaneen, ka maikemišetšo a go fokotša tiišetšo le ditlamorago tša tlhaelelo ya karolo ya nošetšo, e ile ya hwetšwa e le gore e hloka go setšwa. DWAF ga bjale e lekodišiša le go kaonafatša tshedimošo malebana le se gape e dira dithuto tša ka morago ga bokgono go laetša ge eba ditšhišinyo tše di dirilwego peleng di sa le maleba le gore di swanetšwe di išwe pele bjang.

1.2 Tshepetšo ya tumelelo ya Tikologo

Tumelelo ya tikologo go ya ka Karolo 24 (5) ya NEMA le molawana wo mongwe e nyakeg pele dikarolwana tša motheo tša protšeke di ka phethwa. Tshepetšo ya EIA e thomile ka 2007 gomme go lebeletšwe gore e ka fetšwa ka kotara ya mafelelo ya 2008.

DEAT ke bolaodi bja EIA, gomme e tla tšea sephetho sa mafelelo gore protšeke yeo e šišintšwego e tšwela pele goba aowa, le gona ka tlase ga mabaka a fe. DEAT e tla dirišanammogo le Kgoro ya Limpopo ya Tšwetšopele ya Matlotlo le Ekonomi. DEAT e tla diriša gape le dikeletšo tše di tšwago go dikgoro tše dingwe tša maleba tša mmušo le mekgatlo ye mengwe, mohlala, Kgoro ya Diminereale le Enetši (DME), Kgoro ya Merero ya Naga (DLA), Mekgatlo wa Ditsela wa Limpopo (RAL), Mekgatlo wa Methopo ya Bohwa wa Afrika Borwa (SAHRA), le mebasepala ya selete le selegae pele e ka tšea sephetho sa mafelelo.

Tumelelo ya Tikologo e ka kgopela gape go DME go diriša mokoti le go kgopela mafelo go ya ka Molao wa Tšwetšopele ya Diminereale le Methopo ya Petroleum (Molao 28 wa 2002). Ka fao, I&APs e mengwa go romela dithswaotshwao tša bona go disaete tša kadimo le mekoti bjalo ka karolo ya EIA.

2 KHUETŠO YA PROTŠEKE

Moedi wa Letaba le Legolo o wela ka tlase ga Lefelo la Taolo ya Meetse ya Luvuvhu-Letaba, e tee ya diWMA tše 19 tše Afrika Borwa e arotšwego ka tšona. Ka ge re lebane le tlhaelelo ya meetse yeo e oketšegago le go feta gomme e direga kgafetšakgafetša, badiriši ba bohlokwa ba meetse (nošetšo, dithokgwa, ka gae le intasteri) ba swanetšse gore nako le nako ba phadišane ka go bona ka bobona gore ba a phela. Se se tšweleditše phokotšo ye kgolo ya ekolotši ya riverine. Go ya ka histori tikologo ga sa ka ya šetšwa bjalo ka modiriši wa meetse gape ga se ya fiwa meetse afe goba afe go tšwa go methopo ya meetse yeo e le go gona. Le ge go le bjalo, go filwe dimilione tše 14.8m³ ka ngwaga tša Noka ya Letaba, go ya ka motheo wa motšwaoswere, go lokolla go tšwa go Letamo la Tzaneen go ya go Phaka ya Bosetšhaba ya Kruger eupša bonnyane ge eba go na le tše dingwe tša ditokologo tše di ile tša kgona go fihla Phakeng gomme tša ba le mohola.

Ka mathomo a Molao wa Bosetšhaba wa Meetse (Molao 36 wa 1998 NWA), kabo ya meetse goba Peeletšo ya dinyakwa tša motheo tša botho gape le go šoma ga tshwarelelo ya ekolotši, e beile kgopolo ye mpsha go taolo ya methopo ya meetse go Noka ya Letaba ye Kgolo. Ga bjale e swanetšwe go tlaleletšwa ka maano a go laola methopo ya meetse go ya ka tsela ya tshwarelelo. Ditšhišinyo tša go katološa methopo yeo e thsepegago ya meetse go tšwa go Noka ya Letaba ye Kgolo e akaretša kago ya letamo godimo ga Noka ya Letaba ye Kgolo go la Nwamitwa go ya fase ga Noka ya Nwanedzi gape le kgonagalo ya go godiša Letamo la Tzaneen. Motheo wo montši wa kalafelo, phetišo le polokelo ya

meetse a tirišo ya fase o bopa karolo ya gare ya ditšhišitšo tša tšwetšopele. Šedi e lebišwa go dinyakwa tša meetse go batho bao ba oketšegago, ekolotši ya noka (go akaretšwa tšeo di lego Phakeng ya Bosetšhaba ya Kruger) gammogo le go tiiša nošetšo ya kgwebo, go akaretšwa le bodulo bja balemi bao ba hlakago ka methopo.

Protšeke ya Tšwetšopele ya Meetse ya Noka ye Kgolo ya Letaba (GLEWaP) ke tšhišinyo ye kgolo ya DWAF ka thekgo ya maano a tšwetšopele ya ekonomi ya Mmušo wa Profense ya Limpopo. Protšeke e tla ba le seabe se sebotse go diekomomi tša selete gape le go fokotša bodiidi. Se se tla atlega ka:

- Go oketša methopo yeo e bolokegilego gape e tshepagalago ya tirišo ya ka gae le ya intasteri;
- Go fokotša boipoeletšo, tiišetšo le nako ya dikgaoletšo go tirišo ya meetse ao a abetšwego nošetšo ya dibjalo tša maemo a godimo;
- Koketšo ya mogolo wa lapa ka go hlola mešomo ya lebaka le letelele; le
- Go fana ka maatla a kabo ya go lekana ya methopo.

Motheo woo o šišintšwego o tla dira gore go kgonege go oketša taolo ya methopo ya meetse gore go fetšišwe tlhokego ya maemo a polokelo ya ekolotši ya riverine.

3 TLHALOŠO YA PROTŠEKE

Protšeke ya Tšwetšopele ya Meetse a Noka ye Kgolo ya Letaba e lebane le go kaonafatša methopo ya meetse ka gare ga meetse gomme e na le dikgetho tšeo di se na go motheo go laola meetse ao a lego gona gammogo le kago ya dikarolwana tša motheo. Le ge e le gore ke kago fela ya dikarolwana tša motheo tšeo di hlokago tumelelo go tšwa go DEAT gape di gapeletšega go EIA ye, di swanetšwe go bona e ke di tlaletšwa ke dikarolwana tša go hloka motheo.

3.1 Dikarolwana tša go hloka motheo

Dikgetho tša go hloka motheo tša go dira gore go be le meetse a mantši, tšeo di sa bopego karolo ya protšeke ya tumelelo ya tikologo, di akaretša:

- **Polokelo ya meetse le taolo ya hlokego, gammogo le go resaekela meetse le tirišogape:** Maikemišetšo ke go netefatša gore koketšo ya tirišo ya meetse yeo e šomago gabotse e tla fokotša kgolo ya hlokego ya mothopo wo moswa wa meetse.
- **Methopo ya meetse a mobu ya selegae:** Tirišo yeo e kopantšwego ya meetse a mobu le a lebato e hlatlošitšwe. Methopo ya meetse a mobu e swanetšwe go tšweletšwa kudu go fana ka dinyakwa tšeo di golago, gomme e thekgwe ke tekolo yeo e tšwelago pele go netefatša ditšhireletšo tšeo di swarelelago le boleng bja meetse a mabotse. Kgoro e tla dira ditšhišinyo go bammušo wa selega go ya ka tsela ye.
- **Tlošo ya dimela tšeo di sa nyakegego:** Lenaneo la Meetse la Mošomo wa DWAF le tloša dimela tšeo di sa nyakegego go Moedi wo Mogolo wa Letaba bjalo ka tsela ya go kaonafatša tshepetšo ya noka.

3.2 Dikarolwana tša motheo wa protšeke

Dikarolwana tša motheo wa protšeke tšeo di lebanego le EIA ye di akaretša (**Palo 3.1**):

- Kago ya Letamo la Nwamitwa go Noka ye Kgolo ya Letaba, moela wa kopano ya Noka ya Nwanedzi. Leboto la letaba le tla ba botelele bja dimetara tše 3 gomme la ba le polokelo ya dimilione tše 144m³. Lefelo la mokoti la Letamo la Nwamitwa leo le šišintšwego ke 1 400km² gomme Koketšo ya Taetšo ya Ngwaga (MAR) e ka ba dimilione tše 122, 6m³ ka tlase ga maemo a tlhago ao a se tšwetšwagopele. Koketšo yeo e akanywago ya tšhireletšo ya tshepetšo ke dimilione tše 47m³/a ka morago ga go fana ka Peeletšo.
- R529, D1292 le P43/3 di tla swanelwa ke go lokišwa gore di kgone go fa letamo sebaka.
- Kgodišo ya Letamo la Tzaneen e tla phetha ka go oketša polokelo go tloga go dimilione tše 157.5m³ go ya go dimilione tša go ka ba tše 203m³.
- Kago ya mešomo ya kalafelo ya meetse, diphape tše ntši tša meetse le diteišene tša dipompi go ka letamong go mothopo wa meetse a ka gae go ya go setšhaba seo se le go mo lefelong. Diteišene tša dipompi le matangwana ka moka di ka ba le lefelo la go ka ba seripa sa lepatlelo la kgwele ya maoto.
- Adima dinaga tše go tšona dimateriale tše di nyakegago di ka fiwago.
- Mešongwana ya kago e ka tšea mengwaga ya go ka ba ye 5 ka dihlopha tše mmalwa tša kago tše di šomago mmogo mafelong a go fapana saeteng ya letamo yeo e šišintšwego gape le ditseleng tša diphape.
- Bodulo bja bašomi ba kago bo tla hlongwa lefelong la letamo leo le šišintšwego gobna ditoropong tše di hlomilwego. Dintlo, ditsela tša ka gare, kabelo ya meetse le mohlagase, kalafelo ya meetse, tlošo ya ditšhila, dinolofatši tša tšhoganetšo le ditokollo tša boitapološo di tla fiwa.
- Tshenyagelo yak ago ya dikarolwana tša motheo wa protšeke e lebeletšwe gore e ka ba dimilione tše R1 100 ka dithekišo tša 2007.
- Disaete tša kago di akaretša dikantoro, ditsela tša ka gare, kabelo ya meetse le mohlagase, kalafo ya meetse a ditšhila, tlošo ya ditšhila, dinolofatši tša tšhoganetšo, mafelo a go swara dilo tše kotsi, mafelotšhomo, mafelo a go hlapela, mafelo a polokelo yeo e bolokegilego goba dithunyi le motheo wa kgokagano.

Kabelo ya meetse go tšwa go Letamo la Nwamitwa e lebeletšwe ka 2012 gomme le ka šoma ka botlalo ka 2013. Kago yeo e šišintšwego e ka thomna ka 2009.

4 DITŠHIELANO

Ditšhielano tša go fapana tša dikarolwana tša go hloka motheo le tša go ba le motheo di nyakišišitšwe ka botlalo gomme go tiišeditšwego gore protšeke yeo e šišintšwego ke kgetho yeo e kaonetšwago. Dithuto tša ditsebi ka fao di tla lebelela fela protšeke yeo e šišintšwego gomme e se go go ditšhielano. Ditšhielano tše di nyakišišitšwego di akaretša tše di latelago:

4.1 Kgetho ya go Se dire Selo

Ge eba ga go matsapa ao a tšerwego go kaonafatša taolo ya methopo ya meetse ka gare ga mokoti, go tla ba le ditlhaelelo tša nošetšo le ditšwetšopele tše dingwe gomme tšwetšopele ya ekonomi ya leago e tla amega gampe. Batho mo mafelong a mangwe a lefelo la thuto ga ba kgotsofala ka boleng bja meetse a mobu ao a lego gona gomme ba kaonetša go kga meetse go tšwa go dinoka tša selegae. Meetse ao a kgewago ga a alafiwa ka fao a dira gore go be le dikotsi tša maphelo, diabe tša leago gape a na le seabe go tikologo ya tlhago. Kgetho ya “go se be le protšeke” ka fao ga e šetšwe bjalo ka tšhielano ye botse ka ge e s dumelele mabokgoni ao a nyakegago a go laola le go sepediša tshepetšo ya mothopo wa meetse, gape go na le kgonagalo ya gore e be le seabe se se mpe go leago, ekonomi le ekolotši mo Profenseng.

4.2 Go bea Dimela tša Tlhago sebakeng sa Kagodikgwa ya Kgwebo

Seabe se sebotse go meela ya noka ka dipoelo tša peobakeng ya kagodikgwa ya kgwebo se tla fokotšwa ka ge dimela tša tlhago mafelong e le gape sedirišwa sa meetse. Seabe seo se sa kgahlišego go ekonomi ya selete le modiro wa selegae tšeo di tla tšwelelago go phušolo ya dikgwa le tšona di ganetša kgetho ye.

4.3 Go fetšiša Thekišontle ya Meetse go Mokoti wa Noka ya Mabu

Kabelo ya ngwaga ka ngwaga ya dimilione tše 18, 5 m³/ka ngwana e romelwa Polokwane go tšwa go Letamo la Dap Naude le Letamo la Ebenzer. Polokwane ga e na ditšhielano tša go bonagala tša romela ka gare meetse gomme ka fao kgetho ye e tla ba le seabe go kabelo ya meetse lefelong la Polokwane.

4.4 Kaonafatša Tirišo ye Botse ya Meetse a Nošetšo

Dikabelo ga bjale di go 50% ya kabelano ya ngwaga ka ngwaga ka lebala ka maemo a bjale a komelelo le magato a fase a meetse ka gare ga polokelo. Karolo ya nošetšo e šetše e itshepa theknolotši ya sebjalebja gomme e šetše e beeditše kudu go taolo le ditlabelelo go kaonafatša tirišo ye botse ya meetse. Mekgwa ya Nošetšo ya lefula ga e bonwe gantši mo lefelong la thuto. Ka fao go na le lefelwana le lennyane la go kaonafatšo mo karolong ye.

4.5 Fokotša Dikabelo tša Nošetšo

Karolo ya bolemi (mašemo a dienywa ao a phelago ka nošetšo) le diintasteri tšeo di amango le yona di fana ka dibaka tše ntši tša mešomo mo lefelong. Phadišano ya mešomo yeo e kgaoletšwago ke ye kgolo gomme hlokego ya mešomo mo lefelong le e godimo gape batho ba bantši ba itshepela go mogolo wa maloko a lapa ao a šomang ditoropongkgolo. Dikabelo tšeo di fokotšegago tša karolo ya nošetšo di tla ba le seabe se se mpe go palo ya mešomo gomme ka fao ga e šišinywe.

4.6 Taolo ya Tahlegelo ya Meetse: Ka gae le Intasteri

Ditselatshepetšo tša taolo tšeo di šomago gabotse go balela tahlegelo ya meetse di ka fana ka koketšo ya meetse ao a lego gona. Mešongwana ya tlhokomelo ya go swana le go lokiša diphaepe e ka dirwa bjalo ka karolo ya tselatshepetšo ya taolo ka kakaretšo. Ditekanyetšo, le ge go le bjalo, di laetša go re le ka ditebelelo tša tshepišo, ka mediro ye fela di ka se loke go ka fihlelela dinyakwa tšeo di oketšegago.

4.7 Hlola polokelo ye nngwe ya koketšo

Maikemišetšo a go hloka polokelo ye nngwe ya koketšo (bjalo ka sebopego sa letamo) ke go kaonafatša taolo ya meetse ka gare ga mokoti. Disaetše tše di latelago tša tšhielano ya polokelo ye nngwe ya koketšo di nyakišišitšwe:

- Kgodišo ya Letamo la Tzaneen (ga bjale le ka tlase ga tšwelopele ya nyakišišo);
- Kago ya letamo disaeteng tše dingwe go akaretšwa le Kgetho ya Hobson ka gare ga Noka ya Letsitele (yeo e sa kgonegego ka ekonomi); le
- Letamo la Nwamitwa (leo ga bjale le le go ka tlase ga tšwelopele ya nyakišišo).

Ditšhielano tša protšeke yeo e šišintšwego di nyakišišitšwe ka botlalo gomme di tišetša gore protšeke yeo e šišintšwego ke yona kgetho yeo e kaonetšwago. Dithuto tša setsibi ka fao di tla lebelela fela protšeke yeo e šišintšwego gomme e se go go ditšhielano.

5 TLHALOŠO YA TIKOLOGO YEO E AMOGELAGO

5.1 Lefelo

Protšeke yeo e šišintšwego e wela ka tlase ga Masepala wa Selegae wo Mogolo wa Letaba (LIM332), Mmasepa wa Selegae wo Mogolo wa Tzaneen (LIM333, le Mmasepala wa Selete wa Mopani (DC33)

Profenseng ya Limpopo. Dikarolo tše nnyane tša lefelo la thuto di go Mebasepapa ya Giyani ye kgolo (NP331) le Ba-Phalaborwa (N334).

5.2 Thutaswika, Mabu le Popego

Thutaswika saeteng yeo e šišintšwego ya letamo la Nwamitwa e na le Goudplaats Gneiss go tšwa go ngwaga wa Swazian. Ka tlase ga se ke gneiss ya kranaete le meropo ya taepeisi. Karolo ye nngwe ya mokoti wa Letaba le Legolo e dirilwe ka dikranaete tšeo di feletšago e le boso bjo bodipa (ka tlase ga 10 m) le mabu ao a bopšago ke mohlaba.

5.3 Meetse a Lebato le Boleng

Noka ye Kgolo ya Letaba e nyogela karolong ya bodikela ya mokoti gomme e elela bohlabela gape e na le lefelo la mokoti la go ka ba 13 500km². Dithabe tše bohlokwa kudu tša Noka ye Kgolo ya Letaba mo lefelong la thuto ke Noka ya Letsitele le Noka ya Nwanedzi. Boleng bja meetse ka gare ga Noka ye Kgolo ya Letaba ke bja boleng bjo bo botse bja go ba le phokotšego mo mafelong a tlase ka lebaka la salineišene go tšwa go methopo ya tlhago le koketšo ya nutrišene.

5.4 Ekolotši

Lefelo la protšeke le akaretša mehuta ye lesome ya go fapana ya dimela. Ka go diriša molawana wa thibelo, go lekanetšwa gore palomoka ya diphedi tše 256 tša flora ya Red Data le diphedi tša fauna di ka tšwelela. Godimo ga fao, diphedi tša go ka ba 107 di ka ba tšeo di tlwaelegilego.

5.5 Ditshepetšo tša Dipalopalo

Dipaterone tša bodulo mo lefelong la thuto di tletše ka mafelo a mannyane a metseselegae, moo batho bao ba dilago kudu ba dulago gona. Ditšhaba tša mo lefelong la thuto di dula mafelong ao a tletšego kudu ka MaAfrika a Bathobaso bao e lego ba bantši kudu go feta mehlobo ye mengwe. Magato a thuto e tloga e le a fase kud. Ke metse ye mennyane kudu yeo e na go le phihlelelo ya thwii ya meetse ka mo magaeng goba mašakeng a bona. Neelo ya meetse a mantši go dinaga ka fa o ke setlapele go ditšhaba tšeo di amegago.

5.6 Seemotikologo sa Ekonomi

Mmasepala wo Mogolo wa Tzaneen o fane ka bontši bja GDP go Selete sa Mopani ka 2006. Temo le karolo ya nošetšo ke motheo wo mogolo wa ekonomi ya selete gomme e fana ka karolo ye kgolo ya dibaka tša mešomo ya selegae. Toropo ya Tzaneene ke yona fela mo profenseng yeo e lego lefelo la kgolo mo lefelong la thuto. Mmasepaleng wo Mogolo wa Tzaneen, 30% ya batho gab a šome koketšo ya hlokego ya mošomo e ba gona ngwaga ka ngwaga. Tšhomo gantši e ba gona karolong ya temo, gomme e latelwa ke karolo ya ditirelo tša setšhaba, mong le leago gape le karolo ya thekišo le kgwebo.

5.7 MEŠOMO YA TIRIŠO YA NAGA

Mokoti wa Noka ye Kgolo ya Letaba ke ya godimo ka tšweletšo ya lefelo la temo yeo e tswakilwego ka tšweletšo ya dienywa tša godimo yeo e lego godimo, e tlaleletšwa ka thuo ya dikgomo, temo, tšweletšo ya dibjalo tša nagakomelelo le dimela tša go fapafapana tšedo di tšweletšwago ka tlase ga nošetšo. Bontši bja ditsela mo lefelong le ga di hlokomelwe gabotse. Ka ntle ga ditsela tša ka gare tša makgwara, tsela ya sekontiri e kopanya bontši bja mafelo mo seleteng. Le ge e le gore koketšo e a bonagala, nyako ya ketelo e fase go yeo go lebeletšwego gore e ka tšwelela nageng ya go ba le tlhago ye botse ga kaalo.

6 KATOLOGANO YA TIKOLOGO

6.1 Tshepetšo ya sethekniki

EIA ga bjale e Legatong la Katologano Phase se se ra gore kgato ya matho ya tsepetšo ya EIA, yeo e akanyeditšwego go sedimoša setšhaba, dihlopha tšeo din ago le kgahlego, ditšhaba tšeo di amegago le didirelwa tša mmušo wa EIA (go akaretšwa mabaka a kamego ya setšhaba) le go bega mediro yeo e

šišintšwego, ditšhielano le diabe go setšhaba gore di di lekodišise. Maikemišetšo a katologano ke go laetša ditšhielano tša go fapana le go laetša ditaba tšeo di ka kgonegago gore di ahlaahlwe ka Legato la Kelo ya Seabe. Tshepetšo ya katologano e lebantšwe gape le go fokotša thuto ka botlalo ya ditaba tšeo di se go malebana le tšeo di lebeletšwego mo dithutong tša go feta. Tshepetšo ya katologano e akaretša tše di latelago:

- Go tšweletša ditšhielano tša kelo, go laetša ditaba tša tikologo tšeo di swanetšwego go lebelelwa lego hlaloša dinyakwa tša protšeke le nyakego;
- Go lokolla Pego ye ya Sethalwa sa Katologano go setšhaba;
- Nako ya matšatši a 30 a ditshwaotshwao tša setšhaba go katologano le dikopano tša katologano go bega tshedimošo le go amogela ditshwaotshwao;
- Go kopana, go kwana, le/goba go ikopanya le mekgatlo yeo e amegago ya selegae, selete le mmušo wa profense, ditšhaba tšeo di amegago le mekgatlo ye mengwe malebana le ditaba tšeo di ba amago;
- Ka tlhokomelo go šetša ditshwaotshwao tša molomo tšeo di dirilwego dikopanong tša katologano goba tšeo di amogetšwego mo nakong ya katologano, gomme bjalo ka maleba, go lekodišiša ditšhielano tšeo di šišintšwego, ditaba le thulaganyo ya kelo ya seabe. Go lokiša Pego ya Mafelelo ya Katologano yeo e akaretšago dipoelo tša tshepetšo ya katologano, go akaretšwa dithwaotshwao tšeo di amogetšwego, le godira pego gore e be gona go setšhaba.

Ka morago ga sephetho sa nako ya matšatši a 30 ya ditshwaotshwao tša katologano, DEAT e tla šetša ditshwaotshwao ka moka tšeo di amogetšwego nakong ya Legato la Katologano, gomme ka go ikopanya le mekgatlo ye mengwe, e tla rulaganya ditshwaotshwao tša yona godimo ga Pego ya Katologano le legto le le latelago la protšeke.

6.2 Tshepetšo ya botšeakarolo bja setšhaba

Botšeakarolo bja setšhaba bo bopa karolwana ye bohlokwa ya EIA. Maikemišetšo a magolo a botšeakarolo bja setšhaba mo nakong ya Katologano ke go thuša go hlaloša kagologo ya dithuto tša sethekniki tšeo di tlo go dirwa mo nakong ya Legato la Kelo ya Seabe ya EIA. EIA ya protšeke yeoe e šišintšwego e bapaditšwe ka bophara gomme go tšerwe matspa go hwetša dineelo tša btho bao ba amegago thwii. Tokumente ya Boithekgo bja Tshedimošo (BID) ka Seisemane, Sepedi, XiTsonga le SeAfrikanere e phatlaladitšwe ka bophara, dipapatšo tšeo di tsebagatšago EIA di beilwe ka gare ga media gomme diboto tša tsebišo ya protšeke di beilwe mafelong a mantši mo lefelong la thuto.

Dikopano tše mmalwa di bile gona le beng ba naga, ditšhaba, bammušo, badudi le ab bangwe mo nakong ya Julae le Agostose 2007. Dikopano tše ntši di lebeletšwe, go akaretšwa le dikopano tše pedi tša setšhaba tšeo di laeditšwego ka go letlakala iii la pego ye. Godimo ga tshepetšo ya botšeakarolo bja setšhaba ya EIA, Kgoro ya Merero ya Meetse le Dithokgwa e thomile boikopantšho bja badiramongo go protšeke ka botlalo.

Ditaba ka moka tšeo di tšweleditšwego ke bakgathatema di begwa ka gare ga Pego ya Ditaba le Diphetolo, yeo e lego gona Kantorong ya Botšeakarolo bja Setšhaba. Ka morago g mafelelo a nako ya ditshwaotshwao tša setšhaba godimo ga Sethalwa sa Pego ya Katologano, ditaba tše dingwe di tla tsenywa ka gare ga Pego ya Mafelelo ya Katologano. Ge mmušo wa pele wa EIA o šetše o dumeletše Pego ya Mafelelo ya Katologano, Legato la Kelo ya Seabe la EIA le tla toma ka dithuto tša go fapana tša ditsebi.

Bjale ka ge bakgathatema ba šišintšie tše dingwe , di ile tša fetišetšwa go sehlopha tša thekniki ya tikologo go laetša ditaba tše dingwe tšeo di nyakago go lebelelwa ke Dithuto tša Ditsebi mo nakong ya Kelo ya Seabe. Taetšo ya seabe e laeditšwe ke ditsela tša go fapana (mohuta wa seabe, katologano, nako, tiišetšo le kgonagalo ya tšwelelo). Ditaba tša tikologo le diabe tša tšona tšeo di ka diregago di hlalošwa ka karolong yeo e latelwago.

7 DITABA LE DIABE TŠEO DI KA TŠWELELAGO

Sehlopha sa EIA sa thuto se laeditše ditaba tše di latelago tše bohlokwa tše di tla hlokago nyakišišo ye nngwe yeo e tseneletšego ke ditsebi mo mafapheng a go fapafapana. Dinyakišišo tše tše di tseneletšego di tla dirwa Legatong la Kelo ya Seabo la EIA.

Dikarolwana tša motheo tše di šišintšwego tša protšeke ya GLEWaP di ka ba le seabe go:

- **Kelo ya Noka (bontši le boleng bja meetse):** Phetogo go kelo le MAR moeleng wa Noka ye Kgolo ya Letaba ya saete ya letamo leo le šišintšwego e ka hlola phokotšo ya magae a meetse le ripariane. Bontši bja meetse bo ka amega go ya ka maemo a yutrofiki, salinithi yeo e oketšegilego, le diphetogo go boso le bontši bja meetse ao a tšwago ka letamong. Diabe tše di ka kgonegago go didiriši tša moela (Phaka ya Bosetšhaba ya Kruger le Mozambique) di swanetšwe go šetšwa.
 - **Ekolotši ya Terrestriale:** Protšeke yeo e šišintšwego e ka lebiša go diabe tša selegae go ekolotši yeo e ka tšwelelago go mešongwana yak ago. Dithuto tša ditsebi di swanetše go lebelela dinyakišišo tša mo saeteng tša ekolotši le dikelo tša seabe mafelobng ao a tla amegago ka mešongwana yak ago.
 - **Ditshepetšo tša leago:** Protšeke yeo e šišintšwego e ka ba le seabe gape go bogolo, tlhamo le pharologantšho ya ditšhaba le neelo ya ditirelo tša lefelo la thuto. Profaele ya dipalopalo e ka amega ka tsela ye botse goba ye mpe.
 - **Ekonomi:** Dibaka tša thwii le tše e se go tša thwii tša mešomo di tla hlowa ka lebaka la kago le tlhokomelo ya letamo leo le šišintšwego. Protšeke e tla ba le seabe se sebotse go ekonomi ya lefelo, le ge e le gore go ka bonwa tahlegelo ya naga ya temo.
 - **Motheo wa popego:** Motheo wo mongwe woo o lego gona o ka amega ka protšeke yeo e šišintšwego. Ditšhitišo tše di ka ba go gona tša nakwana goba tša go ya go ile mo ditirelong tše di ka fokotšwa.
 - **Maphelo a Setšhaba:** Kelo ya noka yeo e fokotšegilego e ka oketša malwetši mo ditšhabeng tše di lego kgauswi le tša moeleng. Diputseletšo tše di ka bago gona tša meetse, le kaonafatšo ya saniteišene le haetšini, di tla oketša maemo a kakaretšo a go phela.
 - **Methopo ya bohwa:** Methopo ya bohwa le yona e ka amega. Kelo ya bohwa e a hlokega go fokotša kgonagalo ya tahlegelo ya methopo ye.
 - **Tšhutišo ya ditsela tše dikgolo:** Ditsela tše dikgolo tša lefelo la protšeke di tla swanelwa ke go šutišwa mo lefelong la letamo. Se se tla ba le seabe go kelelo ya therafiki mo ditseleng, kudukudu mo mafelong a boudlo le mafelong a mešomo karolong ya temo eupša gape le go tshepetšo ya ditšweletšwa tša temo go išwa mebarakeng.
 - **Ditokelo tša meetse:** Naga yeo e hlokagalago go protšeke ye e akaretša mašemo a nošetšo le dimela tše dingwe. Dikabelo tša ka moso tša meetse nageng ye ke taba ye kgolo gomme e nyaka taelo ya pholisi, go lebeletšwe ditshenyagelo tša ditafelo gammogo le seabe godimo ga ekonomi ka moso.
 - **Khwetšo ya naga:** Naga ka gare ga lehlapelo le ka tlase ga dimela tša tšweletšo tša go ya go ile tše di hlokago mengwaga e se mmalwa gore di bewesebakeng go gongwe go swarelela dintlo tša go phuthela le diintasteri tše dingwe tša dienywa. Dithulaganyo tša go reka naga di swanetše di dirwe ka pela ka moo go kgonegago go netefatša gore go ba le tšwelopele ya tšweletšo.
-

8 THULAGANYO YA THUTO YA KELO YA SEABE

Go ela ditaba le maano ao a šišintšwego (maano a go phema goba go fokotša diabe tše mepe, le go oketša tše di botse), Dithuto tša Ditsebi tšeo di filwego ka tlase di tla dirwa mo nakong ya legato le le latelago la EIA, Legato la Kelo ya Seabe:

- Ekolotši ya Meetse;
- Bontši bja Meetse;
- Ekolotši ya Terrestriale;
- Methopo ya Bohwa;
- Ditshepetšo tša Leago le Tirišonaga;
- Diabe tša Maphelo;
- Ditshepetšo tša Ekonomi;
- Diabe tša Therafiki;
- Diabe tša Pono;
- Diabe tša Lešata; le
- Boleng bja Moya.

Dithuto ka moka tša ditsebi di tla dirwa malebana le molawana 33(2) wa GN 385 gomme o tla bega thwii diabe tšeo di laeditšwego mo nakong ya tshepešo ya Katologano.

Ge dinyakišišo tša ditsebi di phethilwe gomme dikhumano le ditšhišinyo di kopantšwe, Pego ya Seabe sa Tikologo e tla beakanywa gomme ya dirwa gore e be gona gore setšhaba se kgone go e lekodišiša.

Sethalwa sa Thulaganyo ya Taolo ya Tikologo (EMP) le kago ya kakaretšo ya EMP di tla hlalwa gomme tša akaretšwa ka gare ga Pego ya Kelo ya Seabe sa Tikologo. Maikemišetšo magolo a diEMP tše e tla ba go bega tokumente yeo e ka šomago yeo e hlalošago ka moo go šongwago gape go hlalwago dinyakwa tša tšhireletšo ya tikologo tša kago. EMP ya legato la tšhomo e ka se akaretšwe.

9 LENANEO LE DIKGATO TŠE DI LATELAGO

Ka morago ga nako ya ditshwaotshwao godimo ga Sethalwa sa Pego ya Katologano, ditaba tšeo di šišintšwego ke bakgathatema, gammogo le tša ditsebi tša thekniki le bammušo ba melao, di tla tsenywa ka gare ga Pego ya Mafelelo ya Katologano. Pego ya Mafelelo ya Katologano e tla fikwa ka Nofemere 2007 go bakgathateman bao ba kgopelago khopi.

Pego ya Mafelelo ya Katologano e tla dirišwa go hlaloša katologo ya mošomo wa legato la bobedi la EIA, moo diabe tšeo di ka tšwelelago tša tšwetšopele yeo e šišintšwego ya tikologo le maemo a ekonomi ya leago a lefelo a tla be a hlahlobja ka botlao. Ka tsela ye, ditaba tšeo di laeditšwego ke bakgathatema di tla tsebiša tshepetšo ya EIA.

Dithuto tša Ditsebi di tla dirwa go tloga ka Janeware go fihla ka Aporele 2008. Pego ya Sethalwa ya Kelo ya Seabe sa Tikologo e beetšwe go tla go lebelelwa ke setšhaba mo nakong ya matšatši a 30 ka Aporele 2008, gomme ka morago ga fao, e tla phethwa gore e romelwe go Bammušo.

Tumelelo ya Tikologo e lebeletšwe ka Oktoboro 2008, yeo e tla kgontšhago Kgoro ya Merero ya Meetse le Dithokgwa go thoma ka kago mo seripeng sa bobedi sa 2009.

DITSHWAOTSHWAO TŠA GAGO DI A KGOPELWA HLE

**DITSHWAOTSHWAO TŠA GAGO GODIMO GA KAKARETŠO YA SETHALWA SE
SA PEGO YA KATOLOGANO DI KA THABELWA GO AMOGELWA PELE GA
LABORARO LA 31 OKTOBORO 2007. DITSHWAOTSHWAO TŠA GAGO DI TLA
THUŠA GO LEBELELA DITHUTO TŠA DITSEB TŠEO DI TLA GO GO DIRWA
MO NAKONG YA LEGATO LEO LE LATELAGO LA EIA**